

תכנה של מדינת ישראל

ישנן ארבע קבוצות החלוקות בדעותיהן על מדינת ישראל. לקבוצה הראשונה אני קורא מביאי המשיח, כי הם בטוחים שמדינת ישראל היא התחלת הגאולה הסופית. על קבוצה זו נמנים חוגי ישיבת מרכז הרב ואחרים. יש מדוגלי קבוצה זו הסוברים שתהליך ביאת המשיח כבר התחיל, ויש הסוברים שהתהליך עומד להתחיל. הם מצביעים על מקצת סימני הגאולה לפי התלמוד והמדרשים אשר לדעתם כבר באו ואומרים שאלה עיקר, ועל סימנים אחרים שלא באו ואומרים שאינם עיקר בינתיים ושיבואו בעתיד. גם את הסימנים אשר לדעתם כבר באו הם מפרשים לפי פרושים המתאימים לדעתם ומתעלמים מפרושים שאינם מתאימים לדעתם, כפרוש המהרש"א בענין הרי ישראל הנותנים פריים במסכת סנהדרין דף צ"ח (עיין בשו"ת בני בנים עמוד נ"ח בהג"ה). ואולם עיקר יסודם הוא שאינם מקבלים בדעתם שיכול להיות הסבר אחר חוץ מהתחלת ביאת המשיח, ולכן הם ממרובי האמונה בענין זה, והדבר נחשב אצלם לפשוט וברור.

קבוצה שניה היא של מרחיקי השטן, הסוברים שמדינת ישראל היא יצירה של השטן. על קבוצה זו נמנים חוגי הנטורי קרתא ואחרים. יש הסוברים שה' בקש לנסות את הצדיקים לכל יגוררו אחרי המדינה, ויש הסוברים שאין ה' מביא נסיון על צדיקים שאינם יכולים לעמוד בו אלא ניתנה רשות לשטן והוא עושה מדעתו. הם מצביעים על מקצת מאמרים בתלמוד ובמדרשים ואומרים שאלה עיקר ואילו על מאמרים אחרים אומרים שאינם עיקר, והם בוחרים פרושים המתאימים לדעתם ומתעלמים מפרושים שאינם לפי דעתם. והם ממרובי האמונה בענין זה וגם אצלם לא תועיל ההגות ההלכתית.

ואמרו חכמינו ז"ל באבות פרק ה', מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ומחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ואיזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ואיזו היא מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו עכ"ל. אין פרושו שמחלוקת לשם שמים מתקיימת לעד, שהרי אין בית שמאי ובית הלל היום וכבר הוכרעה ההלכה, וכן אין פרושו שמחלוקת שאינה לשם שמים עתידה להישכח שהרי מחלוקת קורח ועדתו כתובה בתורה ואינה נשכחת. אלא פרושו הוא שמחלוקת לשם שמים עתידה להישמע כי הצדדים נפגשים זה עם זה וכמו שמצאנו בית הלל ובית שמאי מתווכחים ולפעמים צד אחד מקבל את דעת השני. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להישמע, וכמו שסרכו דתן ואבירים לדבר עם משה ואמרו "לא נעלה", ולפי

זה ייקבע האם מחלוקת שתי הקבוצות הראשונות היא לשם שמים או לא. ורק יש לדעת שבמחלוקת לשם שמים שני הצדדים הם לשם שמים ולכן הזכירו חז"ל הלל ושמואי, מה שאין כן במחלוקת שאינה לשם שמים די שצד אחד אינו לשם שמים כדי שתיקרא כן, ולכן הזכירו "מחלוקת קורח וכל עדתו" ולא הזכירו משה.

הקבוצה השלישית היא של מחשיבי האדם, הסוברים שאין במדינה ישראל מן הגאולה ואף לא מן השטניות, אלא היא מעשה בני אדם ולא תיערב בה הכוונת האל. על קבוצה זו נמנה מי שאילולא היה פרופסור לא היו שומעים לו ואילולא דעתו זו לא היו שומעים עליו. וכיון שהדוגלים בדעה זו קרובים להכחיש ההשגחה העליונה כי מחסרים ממנה נסי הזמן, לכן היא מתי מספר עד שכמעט אינה נמנית אלא על ראשה.

והקבוצה הרביעית היא של מחסרי ידיעה. הם אומרים שאי אפשר לקבוע טיבה של העצמאות עד שיתברר עוד. על קבוצה זו נמנים ראשי הישיבה אוניברסיטה בניו יורק ואחרים. אבל גם קבוצה זו היא מתי מספר כי הרבים רוצים הסבר לכאן או לכאן.

ועוד יש הסבר חמישי לפי דעתי שלא כאחת מהדעות האלה, היוצא ממקורות בתנ"ך ובתלמוד ובמדרשים כי עצמאות ישראל היא מחסדו של ה' כדי שלא יאבד לעם ישראל הכוח לחזור בתשובה. והבטיח בהרבה מאמרי נביאים שלא יהיו עם ישראל כולם רשעים כמו שאמר בצפניה (ג) "שארית ישראל לא יעשו עולה", וישעיה (ו) "ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער" והרבה פסוקים כאלה, שאם יהיו כולם רשעים שוב אין ממי שתצמח תשובה לרבים. וכדי שלא יהיה לישראל חורבן רוחני כמו החורבן הגשמי בקש ירמיה בסוף איכה "השיבנו ה' אליך ונשובה", שעל הקב"ה לעשות פעולה בראש להשיב את העם אליו למרות שמידת הדין היא אחרת, כמו שאמרו זכריה (א) ומלאכי (ג) "שובו אלי ואשובה אליכם" שכיון שבני ישראל חטאו בראש, עליהם לחזור בראש. כי אחרי חורבן הבית לא היה בכוחם לחזור ולכן ירמיה בקש שהקב"ה יקדים שיבה מצדו, וכימינו אחרי אלפיים שנות גלות ומאתיים שנות התבוללות והתפשטות תנועות הגויים הסוציאליזם והקומוניזם ותנועות היהודים הרפורם והקונסרבטיזם, התקרבה השעה שלא היה נשאר בעם ישראל הכוח לחזור בתשובה, ולכן היה צורך בפעולה מצד הכורא להוציא את ישראל מן הארצות בהן פשה הנגע ולבודדם בארץ שלהם, שלא יגיעו לאבדון כוחם הרוחני.

ודבר זה שאין הקב"ה מניח לישראל להיות כולם רשעים נלמד גם ממדרשי הגאולה. במסכת סנהדרין דף צ"ח דרש רבי יהושע בן לוי מן הפסוק בישעיה (ס) "אני ה' בעתה אחישנה" שיש שני מיני גאולה, שאם זכו "אחישנה" ואם לא זכו "בעתה". רוב מדרשי הגאולה מתחלקים לפי זה, שאם יזכו תבוא הגאולה מיד בלי סימני גאולה וחבלי משיח ורק אם לא יזכו ובאה הגאולה בעת הקץ הגלוי מראש לפניו ית' אזי יתלוו לביאתה רובם או חלקם מסימני הגאולה כפי אשר יורה הבורא וכפי שנדרש מן הפסוקים. כי המדרשים המזכירים צרות הגאולה ולדוגמה הברייתא במסכת סנהדרין שם שבשנה ראשונה לוקה הגשם ושנה שניה חיצו רעב באים לעולם וכו', עוסקים בגאולה "בעתה" שאלה הם סימניה, ובלבד

שתהיה התאמה גמורה בין הסימנים לבין המציאות וכמו שאמר אביי שם שאם אין הסימנים כסדרם אינם סימנים.

וכדברי רבי יהושע בן לוי גם כוונת המאמר הסמוך שם "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או שכולו חייב", שאם הדור זכאי היא גאולת "אחישנה" ואם כולו חייב היא גאולת "בעתה" שהאשמה היא אחת מסימניה. וקשה, מי יגרום לדור להיות כולו חייב בעת הגאולה, שאם הם יגרמו לעצמם ובכך יביאו לעצמם את הגאולה אין זו גאולה "בעתה" כיון שהם הביאוה, ולאמר שהיא גאולת "אחישנה" גם כן אי אפשר כי אינה באה אלא אם זכו ואם כולם חייבים אינו נקרא שזכו. ואם ה' הוא שיגרום לדור להיות כולם חייבים כמו שיגלגל את שאר סימני הגאולה המבוארים במדרשים, קשה כי אין הוא מביא את האדם להיות רשע וכמו שאמרו הכל בידי שמים חרץ מיראת שמים. ומכאן נראה, הטעם שאין ישראל נעשים כולם רשעים בדור מן הדורות הוא מחסרו של הקב"ה, כי מטיבם של העולם והיצר היו ישראל מרעים מעשיהם לולא ההשגחה העליונה המבטיחה שלחלק מן העם לא תאבד צדקתם. ורק כבוא קץ הגאולה בעתה יסיר הקב"ה את השגחתו ועם ישראל יעשה רשעים מעצמם וזהו "דור שכולו חייב", ואולי כוונתו בזה שיוכחו שאותה גאולה היא כולה מה' ולא זכו לה ישראל.

ולפי זה בכל דור שאין הגאולה באה אין בני ישראל נעשים רשעים כולם, והוא מחסדי ה', וכן מבואר שבדור שאינו כולו זכאי או כולו חייב אין בן דוד בא. וכמו שאין להתפלא אם ה' יעשה נסים למנוע מבית ישראל שיושמדו כליל כי נצח ישראל לא ישקר שלא יאבדו מן העולם, כך אין להתפלא שה' יעשה נסים למנוע הפסד כוחם לעשות תשובה, כדי שלא יהיו כולם רשעים.

ולפי דעה זו אין הכרח שבן דוד בא בקרוב שלא כמביאי המשיח, ואין השטן מרקד שלא כמרחיקי השטן, והכל הוא מפעולת הבורא שלא במחשיבי האדם, ואפשר לעמוד על טיב העצמאות שלא כמחסרי הידיעה. כי ניתנה המדינה לנו כדי לאפשר לישראל לעשות תשובה אבל היא נשארת בידינו, כי אין הקב"ה מכריח לעשות תשובה אלא נותן הכוח לחזור אם נרצה וכמו שאמר ירמיה "השיבנו ה' אליך" שאז מוטל החיוב של "ונשובה". ולפי זה אין מדינת ישראל סוף פסוק ולא ערבון לסוף פסוק אלא אמצעי למטרה, ובידינו לקיימה או למנוע קיומה ח"ו. (עיין בשו"ת בני בנים סוף עמוד קנ"א). והנוגע לנו ביום העצמאות* וביום שחרור ירושלים בכל מקרה, שחובה עלינו להודות ולהלל

* זו"ל שכתבתי בפרושי "חייב"ה יתירה" (חידושים בפשט התורה) על הפסוק בפרשת בחקותי "ואם תלכו עמי קרי": קרי מלשון מקרה שמדמים שהפורעניות הן מקריות ולא עונש מאת הקב"ה וכמו שפרש רמב"ם בהלכות תענית פרק א'. וקשה היאך יטעו פעם אחרי פעם כי הפלאת כל המכות בודאי אינה דרך הטבע, ועוד קשה כי רק מן המכות השניות ואילך נאמר אם תלכו עמי קרי ולא תאבדו לשמע לי וכוה עוד ד' פעמים אבל אחרי המכות הראשונות ופקדתי עליכם כהלה וגו' נאמר רק ואם עד אלה לא תשמעו לי וגו' ולא נזכר קרי, ואם בשניות טעו שאינן אלא מנהג העולם כל שכן בראשונות. ונראה שבראשונות עדיין לא התבוננו האם המכות הן מן ה' או לא וכדרך

לה' על רוב ניסיו וחסדיו שעשה אתנו כקיום הבטחותיו בידי הנביאים כלפנו, כן יעשה לנו נסים ויקיים הבטחותיו איתנו לעתיד עד שנזכה לאחד מאופני הגאולה הסופית שתבוא במהרה.

בני אדם ואין זו הליכה בקרי, ורק אחרי השניות ישבו ודנו שמה הן מהקב"ה ואחרי התעצות חכמים עם עשו בפעם השלישית ובפעם הרביעית, ועל כרחך מפני שהיתה להם איזו שיטה שלמדו מקודמיהם או שפרשו הם כעצמם ועל פיה קבעו שלא יתכן שעונש מאת ה' יבוא בצורה זו או על אנשים אלה או בשביל חטאים אלה וכיון שלא באו הפורענויות באופן שלמדו או שדימו לעצמם בודאי אינן מאת הקב"ה אלא מקרה הן, וכל העונשים בעולם לא יזיו אותם מדעתם אחרי שקיצרו יד ה' ודימו שחייב הוא לפעול כפי הבנתם בתורה. וזהו במעלם שמעלו כי ותרגם יב"ע בשקריהן דשקרו במימרי ועל אשר הלכו עמי בקרי ועיין בדברים (לב) על אשר מעלתם כי. והליכה בקרי היא גם בברכות אם אינם מודים לקב"ה על הטובה, וזהו אז תרצה הארץ את שבתותיה ולמה נזכר עוון שמיטה יותר משאר עונות, אלא כיון שלא שמרו שמיטה מאנו להודות שארץ ישראל היא מתנת ה' וברצונו נתן להם ודימו שבמקרה הם יושבים עליה ועל כן אינם צריכים להודות, וכפירה בטוב מביאה לכפירה ברע. עכ"ל.

ולכן תרבה גם להודות על הטובה כדי לא ללכת עם הקב"ה קרי. והנה מה שיראל שולטים באדמתם היום היא טובה מה' ואף שאנחנו מצטערים על שלטון שאינו של תורה אין זה משחרר מן החיוב להודות על הטוב, וכמו שבימי ירבעם השני בודאי הודו צדיקי הדור על הנצחונות למרות שדאבו מרשעת המלך. ואולם יום העצמאות לאו דוקא ואלה שאינם חוגגים יום זה צריכים להודות בזמן אחר כדי שלא ליפול בעוון הליכה בקרי ח"ו, ונראה שיש להודות בליל הסדר כי ספור יציאת מצרים כולל כל הגאולות, וכמו שאמרו בהגדה "והיא שעמדה לאבינו ולנו שבכל דור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", וקאי שם על הכטחת הקב"ה בברית בין הבתרים "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" והלא הפסוק מיירי בשעבוד מצרים ומה ענינו לוכל דור ודור, אלא על כרחך חכמים בנו בית אב לכל השעבודים משעבוד מצרים ולכל הגאולות מגאולת מצרים. ונפקא מינה שמקיימים מצות ספור יציאת מצרים כל הלילה גם בספור גאולות ה' שבכל דור.

והטעם נראה, שאין יציאת מצרים חרות בלבד לישראל אלא היא ההוכחה להמצאות ה', וזהו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" כלומר שעל ידי שהוצאתיך מארץ מצרים הנך יודע שאני ה' אלקיך, והארכתי בזה בפרושי ועיין בטור אורח חיים סימן תרכ"ה. ולכן אפילו כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה מצוה לספר ביציאת מצרים והמרבח הרי זה משובח, כי אינו ספור הנעשה בלבד אלא חיזוק האמונה. ועיין בירמיה (ט"ז) "לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון" וגו' ונחקקו המפרשים ש"חי ה'" מיירי בשבועה אבל מה ענין שבועה לשם, אלא "חי ה'" כפשוטו קיים ה' כלומר שלא יאמר עוד שההוכחה להימצאות הקב"ה היא יציאת מצרים אלא הגאולה הקרובה להם שראו בעיניהם. ולכן מקום לספר בליל הסדר מכל הישועות המחזקות אמונתנו בקיום ה'.